

ПОНЯТІЙНІ ВИМІРИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Олена ВАСИЛЬКІВ

УДК 364

Olena Vasyllkiv
**CONCEPTUAL DIMENSIONS OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE
TO THE POPULATION**

Постановка суспільної проблеми. Гострота повсякденних подій, суперечливість змін у суспільно-політичному житті, життєдіяльність в умовах невизначеності актуалізують потребу соціально-психологічної допомоги населенню. Сьогодні факт надання такої допомоги уможливується завдяки підвищенню професійної, зокрема й психологічної, компетентності працівників соціальної сфери. Як слушно зауважує Т.М. Титаренко, "людина не шукає психологічної допомоги, коли у неї все добре" [13]. Щоденна психологічна травматизація життя, часті стресові ситуації, внутрішні конфлікти, життєві кризи спричиняють обов'язковість надання соціальним працівником не лише соціальної підтримки, а й психологічної допомоги потребуючим категоріям громадян. Закономірно, що за умов різкого зростання соціальної та соціально-психологічної напруги в сучасних складних реаліях України певним порядком є конструктивна трансформація системи соціального захисту, ключовий елемент якої становить психологічно зорієнтована оргдіяльнісна модель соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень. Ретроспективний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду в напрацюваннях фахівців із психології і соціальної сфери показав, що традиції допомоги людям сягають корінням глибини тисячоліть. Зокрема, вже тексти Нового Заповіту пронизані великою ідеєю милосердя, що виганяє "нечистий дух" хвороб, гріхів і помилок, несе животворне світло віри, надії та любові, осяяну силу духу істини, Святого Духу людського

життя. Недарма К.-Г. Юнг писав, що "релігії – це системи зцілення психічного нездоров'я" [1, с. 13]. У довідковій та енциклопедичній літературі *допомога* розглядається як "термін, що означає гроші, товари чи послуги, котрі надаються нужденним людям урядом, приватними філантропічними закладами або окремими особами" [4, с. 126]. Загалом питання надання *психологічної допомоги* особам різного віку щодо розв'язання різноманітних проблем розглядалися такими зарубіжними й вітчизняними дослідниками, як А. Адлер, Е. Берн, З. Фройд, К. Роджерс, К. Юнг, О.Ф. Бондаренко, С. В. Васьківська, Л.М. Вольнова, В.П. Москалець, Л. В. Сафонова, Т.М. Титаренко, А.В. Фурман, Л.Б. Шнейдер та ін. Теоретико-методологічне обґрунтування сутності *соціальної допомоги* розкрито у працях А.І. Андрущенко, В. В. Буященко, М.Ф. Головатого, В.І. Лозової, І.І. Миговича, М.Б. Панасюка, В.М. Пічі, І.Ф. Прокопенка, В.П. Рибіна, Л.М. Штефана.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Дослідження – це передусім "ретельний науковий розгляд певної проблеми чи питання з метою пізнання та детального вивчення речей, явищ, подій, з'ясування їх природи, сутності, самоорганізації, а також систематичні процедури пошукування, що використовуються для встановлення принципів, закономірностей, методів, емпіричних фактів" [15, с. 17]. Хоча проблемі надання допомоги у царині соціогуманітаристики присвячена значна кількість наукових праць, однак існує

велика плутанина у тлумаченні термінів “соціальна допомога” і “психологічна допомога”, а також у чіткому розмежуванні понять “соціально-психологічна допомога” і “психосоціальна допомога”. Серед наукового загалу немає й однозначного підходу щодо взаємодоповнення соціального і психологічного вимірів допомоги особистості, котра її реально потребує.

Звідси логічно випливає **мета** нашої наукової розвідки: на основі теоретико-методологічного аналізу розкрити змістовий формат і визначити понятійні або уявно теоретичні виміри соціально-психологічної допомоги особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Україна, визначивши курс на євроінтеграцію, сьогодні не може обійтися без висококваліфікованих соціальних працівників, які покликані професійно допомагати ефективно вирішувати повсякденні проблеми, долати економічні та психологічні труднощі передусім тим, хто знаходиться у кризовій ситуації й не захищений у соціальному плані. За останнє десятиріччя зі збільшенням кількості соціальних агенцій, формуванням ринку надання соціальних послуг усе більше мовиться про соціальну допомогу як “про механізм самоконтролю суспільства над самим собою” [2, с. 164]. Понятійні межі соціальної допомоги більшістю дослідників визначаються як “система соціальних заходів у вигляді сприяння, підтримки і послуг, які надає державна соціальна служба окремим особам або групам населення для подолання чи пом’якшення життєвих труднощів, підтримання соціального статусу цих осіб і груп та повноцінної життєдіяльності, адаптації в суспільстві” [5, с. 139]. Однак однозначності у розкритті змістового формату даного терміна у професійному науковому дискурсі немає. Ретроспективний аналіз показав, що науковці досить часто синонімічно співвідносять його із соціальним забезпеченням, соціальною політикою, соціальними послугами або соціальною роботою загалом. Такі узагальнення не рефлексуються нами як слушні, оскільки сама “ідея соціальної допомоги первинно виникає не на рівні соціальних інститутів, а на рівні саме повсякденної суспільної взаємодії та взаємовідносин, а вже потім відбувається процес її інституціалізації, віддзеркаленням якого наразі і є соціальна політика будь-якої країни” [2, с.162]. Вважаємо за потрібне підтримати принципову позицію В.В. Буяшенко, яка стверджує, що не можна зводити сутність соціальної допомоги тільки до одного з видів опіки або до частини системи соці-

ального устрою. Адже пріоритетними темами аналізу сучасної соціогуманітаристики є не лише швидкоплинний і мінливий соціальний процес, а й конкретна особа, котра повно переживає його на рівні структурної мозаїки повсякдення [2].

Просторів, у яких живе сучасна людина, на думку провідної української дослідниці Т.М. Титаренко, існує чимало. Щонайперше мовиться про простір біологічний. “Ця архаїчна частка кожного з нас інколи набирає силу і починає диктувати, як треба поводитись, які рішення приймати. В декого вона прокидається, коли життєві обставини стають екстремальними, коли страшно, що життя швидко закінчиться, коли віддалені наслідки дитячих травм дають про себе знати” [13, с.109]. Цілком інший формат взаємовідносин в індивіда як члена соціуму, де його життєактивність відбувається у просторі соціальному. Там цінується передовсім соціальний статус, престиж, гроші, можливість владарювати, диктувати свою волю, контролювати, впливати. І лише вкрай екстремальні обставини можуть такий простір помітно пошкодити чи навіть зруйнувати. Зріла особистість має свій психологічний простір, простір її життєвого світу (див. детально [14]). У ньому вона намагається не бути самотньою, прагне знайти і зберегти однодумців, людей з близькими поглядами на життя, подібними цінностями, орієнтирами, очікуваннями. Це ціннісне середовище, що забезпечує можливість адекватних власній глибинній природі самопроявів [13]. Отож, соціогуманітаристичі притаманний “надскладний об’єкт вивчення – соціальне буття людини як суб’єкта, особистості, індивідуальності та універсума в контексті повсякденних життєвих ситуацій, суб’єктного довкілля, природного середовища і глобального світу загалом” [15, с. 33]. Принагідно зауважимо, що до суб’єктів, яким може надаватися психологічна допомога, крім окремої людини, науковці також відносять соціальну групу та організацію.

Відтак, спираючись на сказане, допомога повинна відповідати тому життєвому простору, в межах якого здійснює своє буття її суб’єкт. Як справедливо підкреслює Л. Ф. Сафонова, втрату звичного життєвого світу і частини себе у ситуації кризи неможливо заповнити лише матеріальною підтримкою, професійною перепідготовкою чи закликком узяти себе в руки [10]. Вочевидь першочергово мовиться про психологічне сприяння особистості. У зазначеному форматі доречно вказати на надання не лише соціальної, а й психологічної допомо-

ги. Змістове наповнення останньої охоплює таку "психологічну практику, полем діяльності якої є сукупність питань, утруднень і проблем, що становить складову психічного життя людини" [7].

Поняття *психологічної допомоги* є найбільш усталеним у прикладній психології. Різноманітно підходять до розкриття його змісту і самі психологи. Приміром, Л.Б. Шнейдер розглядає його у широкому сенсі як "багатообразність теорій і практик, що варіюються від специфічного застосування такого методу, як глибинне інтерв'ю, до багатоманітних технік соціально-психологічного тренінгу, понять та методів медичної психотерапії, без яких відношення психолога-консультанта і його клієнта можуть легко втратити сенс, а сама психологічна допомога – перетворитися у просте вираження співчуття й моралізацію" [7]. У вузькому значенні дане категорійне поняття трактує О.Ф. Бондаренко як деяку реальність, певну психосоціальну практику, полем діяльності у якій є сукупність питань, труднощів і проблем, що стосуються психічного життя людини. На його думку, "зміст психологічної допомоги полягає у забезпеченні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки людини або суспільства в ситуаціях ускладнення, які виникають під час їх особистісного чи соціального буття" [1, с. 13].

Як професійна інституція психологічна допомога особистості сформувалася на Заході у середині 50-х років ХХ століття на основі об'єднання різноманітних течій у психологічній, психіатричній, соціальній та релігійній практиках, ініціюючи появу низки нових професіоналів – соціальних працівників, психологів-консультантів, психологів-психотерапевтів. Незважаючи на різні теоретико-методологічні засади і техніки, активність згаданих фахівців була спрямована на розв'язання одного й того ж завдання – надання психологічної підтримки особистості (групі, організації) у ситуації життєвого (професійного) негаразду [12].

В контексті соціально-психологічного дискурсу дещо інший підхід з'явився вже в середині 80-х років. Основна його ідея, котра передусім стосувалася сфери прикладної психології освіти, полягала у введенні в науковий обіг поняття "сприяння". Сутнісно нова позиція не зводилася, зрозуміло, тільки до взаємозаміни терміна. Її прихильники виходили з того, що психолог повинен працювати не тільки з тими клієнтами, у кого є проблеми, а

з усіма людьми, сприяючи їхньому психодуховному зростанню та розвитку. Майже одночасно з терміном "сприяння" широкого вжитку набула дефініція "психологічна підтримка", яка, на жаль, не була адекватно означена й відповідно недостатньо закріпилася у професійній психологічній мові. Більш обґрунтованим методологічно стало словосполучення "психологічний супровід". Концептуальні засади супроводу полягали в тому, щоб не захищати особу від труднощів, не вирішувати проблеми за неї, а натомість створювати умови для вчинення усвідомленого, відповідального і самостійного вибору на її життєвому шляху. Найчастіше завдання фахівця – це створення сприятливих умов для прийняття самостійного рішення. Але бувають моменти, коли він повинен стрімко втрутитися, або зупинити чи повести за собою, щоб врятувати і допомогти [3]. Супровід – особлива форма пролонгованої психологічної і соціальної допомоги – патронажу. Патронаж у даному випадку розуміється як цілісна та комплексна система соціальної підтримки і психолого-педагогічної допомоги, що надається у рамках діяльності соціально-психологічних служб (див. детально [8]).

Ця сфера практикування отримала на Заході назву "counseling", тобто консультування, наставництво, психологічна допомога. Зауважимо, що зазначений термін паралельно суголосний у європейських науковців із дефініцією "consulting". Коротко розглядаючи відмінності між цими поняттями, зазначимо, що вони відображають різні і специфічні види консультування: "consulting" вживається для відображення консультування з приводу широкого кола соціальних проблем, пов'язаних безпосередньо з професійною діяльністю людей, а "counseling" – для відображення смислу надання психологічної допомоги, зокрема консультування у сфері психічного життя людини [12].

Водночас українські дослідники та практики часто послуговуються категоріями "соціально-психологічна допомога" і "психосоціальна допомога", невиправдано отожднюючи їх. У соціальній сфері ідея синтезу психологічного і соціального простежується на всіх рівнях – у формулюваннях цілей і завдань соціальної допомоги населенню, у кваліфікаційних вимогах і посадових обов'язках соціальних працівників, державних освітніх стандартах підготовки фахівців із соціальної роботи. Отож, як стверджують фахівці, інтегративний підхід фактично закладений і в нормативних

документах про діяльність соціальних служб, і в посадових обов'язках соціальних працівників [6]. Довідкова та енциклопедична література [4; 5; 8; 10] вказує на виникнення в 90-х роках ХХ століття нового інтегративного напрямку – *психосоціального підходу*. Основним концептуальним постулатом інноваційного знання постає потреба розуміння особистості клієнта у взаємозв'язку з довкіллям. Тим самим акцентується на важливості "нероздільного сприйняття таких понять, як внутрішній світ і зовнішня реальність, щоб зрозуміти цілісність "людини в ситуації", тобто психосоціальності" [4, с.363]. Окремі вчені наголошують на тому, що психосоціальна допомога – певний рубіж між психотерапією і соціальною роботою, специфічна діяльність фахівця з соціальної роботи, спрямована на відновлення втраченої психосоціальної рівноваги, на пошук ресурсів особистості та ресурсів соціального оточення для подолання труднощів у життєвій ситуації [6]. Тому головна її мета переважно зводиться до "продуктивної соціалізації особистості у мінливих умовах" [10, с.6].

Зазначену проблему термінологічної розірваності можна усунути, якщо розглядати взаємодоповнення соціального і психологічного вимірів допомоги особистості (*рис. 1*). У цьому контексті методологічно доречним буде використання категорійного поняття "соціально-психологічна допомога". Етимологія названого словосполучення суголосна розширеному упредметненню соціальної психології. Адже остання, як зауважує М.М. Слюсаревський, "розширює предметне поле психологічної науки в цілому до його дійсних онтологічних меж, що зумовлює її місце у системі психологічного знання як однієї з найважливіших, фундаментальних дисциплін" [11, с. 55]. Результативність надання соціально-психологічної допомоги прослідковується завдяки досягненню особистістю стану соціально-психологічного благополуччя, тобто досягненням нею належного рівня і якості життя, який відображає забезпеченість достатніми матеріальними і духовними благами. Соціальний вимір надання допомоги розглядаємо через такі форми: соціальна допомога, соціальне забезпечення, соціальний супровід і соціальний захист. Варто пам'ятати, що у 1992 році відбувся принциповий перехід від соціального забезпечення до соціального захисту, від забезпечення всіх – до адресної допомоги, від універсальності – до індивідуальності. У зазначеному контексті соціальний захист ро-

зуміється як "окрема соціальна інституція, покликана вирішувати певні соціальні та економічні проблеми усіх громадян, а також запобігати їх виникненню" [9, с.47]. Зазначене дає підстави висновувати, що основними видами психологічного аспекту допомоги особистості є психологічне сприяння, психологічна підтримка, психологічний супровід і психологічна допомога.

Щоб розкрити сутнісний зміст соціально-психологічної допомоги і мінімізувати її характеристику вдамося до засобів унаочнення. Найбільш адекватно розв'язання зазначеної проблеми можливе у форматі *вітакультурної методології* проф. А.В. Фурмана та його наукової школи [15; 17]. На переконання науковця, "прорив у розвитку соціально-психологічних уявлень пов'язаний з усвідомленням того, що людина не лише пояснює те, що довкола неї відбувається, знаходячи причинні підстави і залежності, а й намагається зрозуміти соціальне довкілля, приписуючи йому *значення і смисли*, які стають її вагомим здобутком у визначенні найближчих та віддалених перспектив ставлень, дій, учинків. Відтак осягнення специфіки розуміння соціально-психологічної феноменології уможлиблюється внаслідок *діалогічної взаємодії* психолога з обстежуваним, спрямованої не тільки на з'ясування актуалізованих значень і смислів останнього, скільки на своєрідне мисленнєве занурення у його динамічно-розвиткове значеннєво-смысловое поле життєдіяльності" [15, с. 79]. Виходячи з цього, на засадах принципу кватерності нами створено мислесхему понятійних вимірів *соціально-психологічної допомоги особистості* (*рис. 2*), котра витлумачується як сфера практикування соціальних працівників, зорієнтована на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності, подолання повсякденних проблем, соціально-економічних і психологічних утруднень окремої особистості чи соціальної групи задля досягнення ними належного рівня та якості життя. У даному контексті мовиться передусім про *психодуховний матеріал* (А.В. Фурман), який "утворюється із "суміші" психічного, феноменального, природного (життєві процеси, душевні стани, особистісні властивості, людський потенціал) і духовного, ноуменального, вічного (екстаз, свобода, віра, творчість)" [16, с. 6]. Саме із цим матеріалом має справу фахівець соціальної сфери, піддаючи його мисленнєво-рефлексивній обробці. Спираючись на сказане, *соціально-психологічне забезпечення* слушно

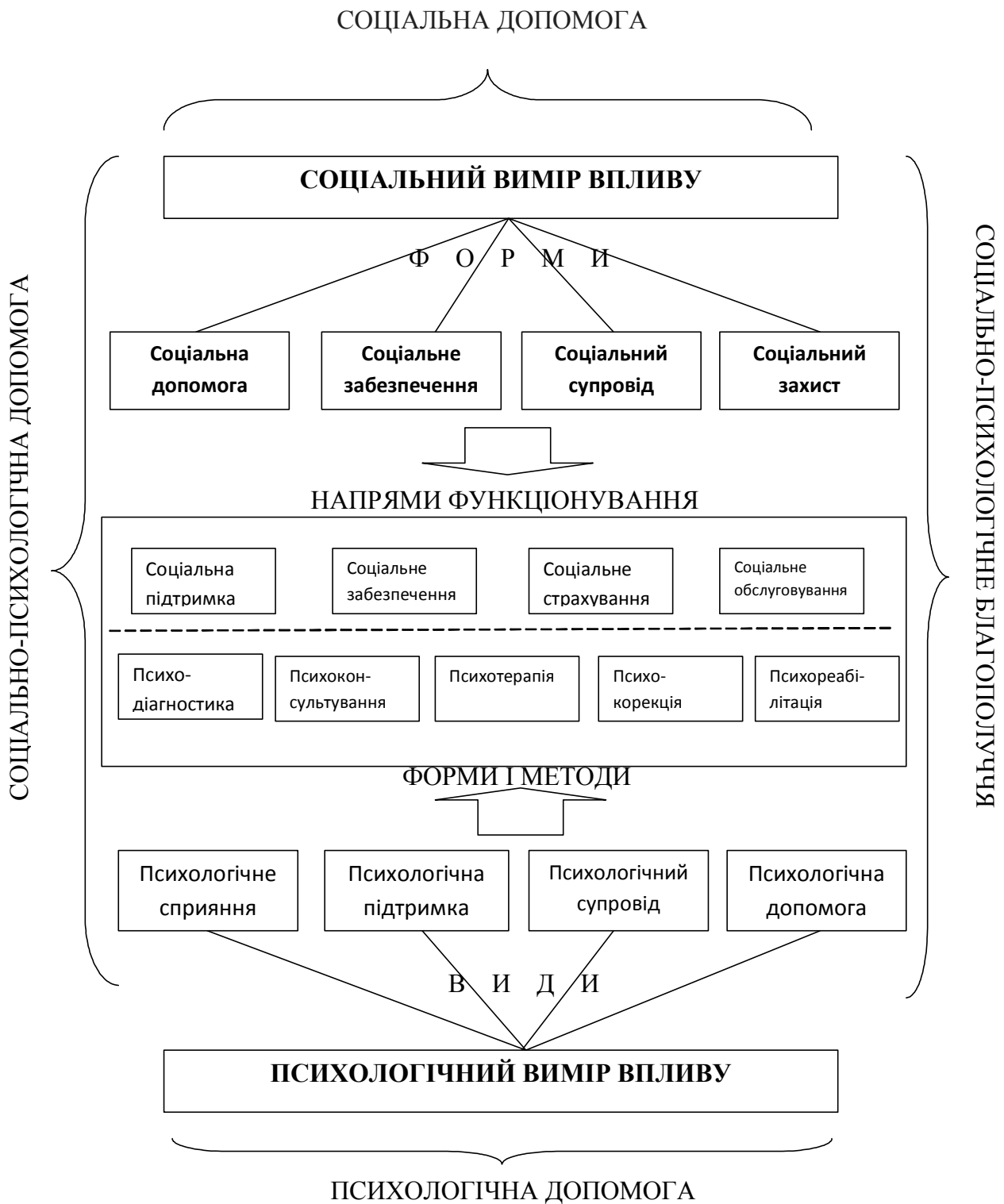
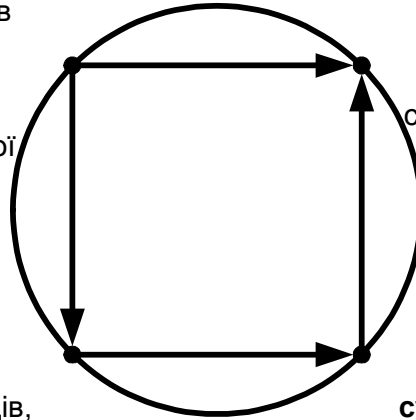

Рис. 1. Взаємодоповнення соціального і психологічного вимірів допомоги особистості

1 – соціально-психологічна допомога: сфера практикування соціальних працівників, зорієнтована на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності, подолання повсякденних проблем, соціально-економічних і психологічних утруднень окремої особистості чи соціальної групи задля досягнення ними належного рівня та якості життя

2 – соціально-психологічне забезпечення: комплекс заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення громадян від соціальних ризиків, стресових викликів сучасного глобалізованого світу, сприяння психічній, соціальній, екзистенційній та смисловій стабільності як окремої особи, так і групи чи соціуму загалом

4 – соціально-психологічний захист: соціальна інституція, покликана вирішувати різноманітні проблеми особи чи групи у соціальному та психодуховному вимірах, запобігати їх виникненню і сприяти досягненню ними стану соціально-психологічного благополуччя

3 – соціально-психологічний супровід: цілісна та комплексна система соціальної підтримки, що полягає у подоланні життєвих негараздів, корекції деструктивних тенденцій розвитку окремої особистості чи групи, підвищенні адаптованості до соціально-економічних й технологічних змін у довкіллі та гармонізації стосунків з оточенням

Рис. 2.

Понятійні виміри соціально-психологічної допомоги особистості

описати через комплекс заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення громадян від соціальних ризиків, стресових викликів сучасного глобалізованого світу, сприяння психічній, соціальній, екзистенційній та смисловій стабільності як окремої особи, так і групи чи соціуму загалом. Третій понятійний вимір – *соціально-психологічний супровід* – розуміємо як цілісну та комплексну систему соціальної підтримки, що полягає у подоланні життєвих негараздів, корекції деструктивних тенденцій розвитку окремої особистості чи групи, підвищенні адаптованості до соціально-економічних й технологічних змін у довкіллі та гармонізації стосунків з оточенням. Інтегральним складником згаданої мислєсхеми постає *соціально-психологічний захист* – соціальна інституція, покликана вирішувати різноманітні проблеми особи чи групи у соціальному та психодуховному вимірах, запобігати їх виникненню і сприяти досягненню ними стану соціально-психологічного благополуччя.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Ретроспективний аналіз вітчизняних і зарубіжних теоретичних напрацювань на теренах соціогуманітаристики дає підстави висновувати, що наявний калейдоскоп визначень стосовно надання соціальної та психологічної допомоги зводиться до активного вжитку двох термінів “соціально-психологічна допомога” і “психосоціальна допомога”, котрі невиправдано ототожнюються.

2. Основною метою психосоціального підходу постає пошук адаптивних ресурсів особистості задля продуктивної соціалізації у проблемному довкіллі. Предметом соціально-психологічної допомоги правомірно вважати діяльність фахівця соціальної сфери щодо забезпечення оптимальних умов життєдіяльності, подолання повсякденних проблем, соціально-економічних і психологічних утруднень окремої особистості чи соціальної групи (тоб-

то, психодуховного матеріалу) й досягнення ними стану соціально-психологічного благополуччя.

3. Спираючись на вітакультурну методологію А.В. Фурмана, є підстави вказати принаймні на чотири понятійні виміри соціально-психологічної допомоги особистості: 1) соціально-психологічна допомога, 2) соціально-психологічне забезпечення, 3) соціально-психологічний супровід, 4) соціально-психологічний захист.

4. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо із теоретико-методологічним обґрунтуванням категорійного поняття "соціально-психологічна допомога" та розробкою його значеннево-сміслового наповнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А. Ф. Бондаренко. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Независимая фирма "Класс", 2001. – 336 с.
2. Буяшенко В. В. Соціальна допомога в контексті повсякденності / В. В. Буяшенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 39. – С. 161-173.
3. Вачков И.В. Введение в профессию "психолог": [уч. пос.] / И.В. Вачков, И.Б. Гриншпун, Н.С. Пряжников. – М.: Изд. Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд. НПО "МОДЭК", 2002. – 464 с.
4. Все про соціальну роботу: [навчальний енциклопедичний словник-довідник] / за науковою ред. д.с.н., проф. В. М. Пічі. – Вид. 2-ге, виправлене, перероблене та доповнене. – Львів: Новий Світ – 2000, 2013. – 616 с.
5. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінологічно-понятійний словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К.: МАУП, 2005. – 560 с.
6. Дубініна Я.П. Оволодіння технологіями психо-соціальної допомоги як складова професійної підготовки фахівця з соціальної роботи [Електронний ресурс] // Я.П. Дубініна. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10251/1/131-132.pdf>
7. Москалець В. П. Психологічна допомога особистості у суспільстві сьогодення: спроба актуалізації [Електронний ресурс] / В. П. Москалець, І. Е. Ковальська // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2014. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_4_21
8. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: [навчальний посібник] / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. – К.: В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 275 с.
9. Рибін В. Методологічне обґрунтування соціального захисту населення як багатофункціональної системи / В.Рибін // Вітакультурний млин. – 2017. – Модуль 19. – С. 46-52.
10. Сафонова Л. В. Содержание и методика психо-социальной работы: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Л. В. Сафонова. – М.: Изд. центр "Академия", 2006. – 224 с.
11. Слюсаревський М. Історіогенез соціальної психології як джерело уявлень про її змістовий обсяг,

дисциплінарну побудову та науковий статус / М. Слюсаревський // Психологія і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 45-57.

12. Технології роботи організаційних психологів: [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: Фірма "ІНКОС", 2005. – 366 с.

13. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування: [навч. посіб.]. У 2-х ч. / Тетяна Титаренко. – К.: Главник, 2007. – Ч. 1. – 144 с.

14. Фурман А.А. Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір: [монографія] / А.А. Фурман. – Одеса: ОНПУ; Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 312 с.

15. Фурман А. В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: [монографія] / А. В. Фурман. – К.: Інститут соціальної і політичної психології НАПН України; Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 100 с.

16. Фурман А. В. Психодіагностика: [навч.-метод. модульний комплекс із дисципліни] / А. В. Фурман. – 3 вид., скор. – Тернопіль, 2015. – 64 с.

17. Фурман О. Є. Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього навчального закладу: 19.00.07: автореф. дис. ... д-ра психол. наук / Оксана Євстахіївна Фурман; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". – Одеса, 2015. – 37 с.

REFERENCES

1. Bondarenko A. F. Psykhoholohyeheskaia pomoshch: teoriya y praktyka / A. F. Bondarenko. – 3-e yzd., uspr. y dop. – M.: Nezavysymaia fyрма "Klass", 2001. – 336 s. [in Ukrainian].
2. Buiashenko V. V. Sotsialna dopomoha v konteksti povsiakdennosti / V. V. Buiashenko // Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2009. – Vyp. 39. – S. 161-173 [in Ukrainian].
3. Vachkov I.V. Vvedenie v professiiu "psikholog": [uch. pos.]. / I.V. Vachkov, I.B. Grinshpun, N.S. Priazhnikov. – M.: Izd. Moskovskogo psikhologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: Izd. NPO "MODEK", 2002. – 464 s. [in Russian].
4. Vse pro sotsialnu robotu: [navchalnyi entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk] / za naukovoiu red. d.s.n., prof. V. M. Pichi. – Vyd. 2-he, vypravlene, pereroblene ta dopovnene. – Lviv: Novyi Svit – 2000, 2013. – 616 s. [in Ukrainian].
5. Holovatyi M. F. Sotsialna polityka i sotsialna robota: terminolohichno-poniatiinyi slovnyk / M. F. Holovatyi, M. B. Panasiuk. – K.: MAUP, 2005. – 560 s. [in Ukrainian].
6. Dubinina Ya.P. Ovolodinnia tekhnolohiiamy psykhosotsialnoi dopomohy yak skladova profesiinoi pidhotovky fakhivtsia z sotsialnoi roboty [Elektronnyi resurs] // Ya.P. Dubinina. – Rezhym dostupu: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10251/1/131-132.pdf> [in Ukrainian].
7. Moskalets V. P. Psykhoholohichna dopomoha osobystosti u suspilstvi sohodennia: sprobа aktualizatsii [Elektronnyi resurs] / V. P. Moskalets, I. E. Kovalska // Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. – 2014. – Vyp. 4. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_4_21 [in Ukrainian].
8. Psykhosotsialna dopomoha v roboti z kryzovoiu osobystistiu: [navchalnyi posibnyk] / nauk. red. ta kerivnyk problem. hrupy L. M. Volnova. – K.: V-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – 275 s. [in Ukrainian].
9. Rybin V. Metodolohichne obgruntuвання

sotsialnoho zakhystu naselennia yak bahatofunktionalnoi systemy / V. Rybin // Vitakulturnyi mlyn. – 2017. – Modul 19. – S. 46-52. [in Ukrainian].

10. Safonova L. V. Soderzhanie i metodika psikhosotsialnoi raboty : [ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenii] / L. V. Safonova. – M. : Izd. tsentr "Akademii", 2006. – 224 s. [in Russian].

11. Sliusarevskiy M. Istoriogeneza sotsialnoi psikhologii yak dzherelo uiavlen pro yii zmistovyi obsiah, dystsyp-linarnu pobudovu ta naukovyi status / M. Sliusarevskiy // Psikhologhiia i suspilstvo. – 2013. – # 2. – S. 45-57 [in Ukrainian].

12. Tekhnologii roboty orhanizatsiinykh psikhologiv: [navch. posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakl. ta slukhachiv in-tiv pislidiplom. osvity] / Za nauk. red. L.M. Karamushky. – K.: Firma "INKOS", 2005. – 366 s. [in Ukrainian].

13. Tytarenko T. M. Zhyttievi kryzy: tekhnologii konsultuvannia : [navch. posib.]. U 2-kh ch. / Tetiana Tytarenko. – K. : Hlavnyk, 2007. – Ch. 1 – 144 s. [in Ukrainian].

14. Furman A.A. Psikhologhiia osobystosti : tsinnisno-orientatsiinyi vymir : [monohrafiia] / A.A. Furman. – Odesa: ONPU; Ternopil: TNEU, 2016. – 312 s. [in Ukrainian].

15. Furman A. V. Metodologhiia paradyhmalnykh doslidzhen u sotsialnii psikhologii : [monohrafiia] / A. V. Furman. – K. : Instytut sotsialnoi i politychnoi psikhologii NAPN Ukrainy; Ternopil : Ekonomichna dumka, 2013. – 100 s. [in Ukrainian].

16. Furman A. V. Psikhodiagnostyka : [navch.-metod. modulnyi kompleks iz dystsyplyny] / A. V. Furman. – 3 vyd., skor. – Ternopil, 2015. – 64 s. [in Ukrainian].

17. Furman O. Ye. Psikhologichni parametry innovatsiino-psikhologichnoho klimatu zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu : 19.00.07 : avtoref. dys. ... d-ra psikhol. nauk / Oksana Yevstakhivna Furman ; DZ "Pivdenoukr. nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho". – Odesa, 2015. – 37 s. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Васильків Олена В'ячеславівна.

Понятійні виміри соціально-психологічної допомоги населенню.

У статті подано результати наукового пошукування, спрямованого на теоретико-критичне осмислення сутнісного змісту соціально-психологічної допомоги особистості. Дослідження презентує істотні відмінності наявних у наукових дискурсах термінів "соціальна допомога", "психологічна допомога", чітке розмежування понять "соціально-психологічна допомога" і "психосоціальна допомога" та обґрунтовує логіко-змістовий формат коректного вжитку згаданих дефініцій. Спираючись на вітакультурну методологію А.В. Фурмана і його наукової школи, на засадах принципу кватерності виокремлено й охарактеризовано понятійні виміри соціально-психологічної допомоги особистості: 1) соціально-психологічна допомога, 2) соціально-психологічне забезпечення, 3) соціально-психологічний супровід, 4) соціально-психологічний захист, а також окреслено основні форми та методи досягнення соціально-психологічного благополуччя за умов невизначеності сучасного проблемного сьогодення.

Крім того, логічно аргументовано органічне взаємодоповнення соціального і психологічного вимірів допомоги особистості, що охоплює, з одного боку, форми і напрямки функціонування відповідних соціальних структур (допомога, забезпечення, супровід, захист; підтримка, страхування, обслуговування тощо), з іншого – форми, методи і напрями компетентної психологічної роботи (психологічні сприяння, підтримка, супровід, допомога; психодіагностика, психоконсультація, психотерапія, психокорекція, психореабілітація та ін.)

Ключові слова: соціальна сфера; особистість; допомога; соціальна допомога; психологічна допомога; психосоціальна допомога; соціально-психологічна допомога; соціально-психологічне забезпечення; соціально-психологічний супровід; соціально-психологічний захист.

ANNOTATION

Vasylykiv Olena.

Conceptual dimensions of social-psychological assistance to the population.

The article presents the results of a scientific search aimed at theoretical-critical comprehension of the essential content of socio-psychological assistance for personality. The research also presents significant differences between available in scientific discourses terms "social assistance", "psychological assistance", the clear delineation of concepts of "socio-psychological assistance" and "psychosocial assistance" and substantiates logical-content format of the correct use of the mentioned definitions. Based on the vitacultural methodology of A. V. Furman and his scientific school, on the principles of quaternarity, the conceptual dimensions of the socio-psychological assistance for personality are singled out and characterized: 1) socio-psychological assistance, 2) socio-psychological provision, 3) socio-psychological accompaniment, 4) socio-psychological protection, and also the main forms and methods of achieving socio-psychological well-being in the conditions of the uncertainty of the modern problem nowadays are outlined. In addition, the organic complementarity of the social and psychological dimensions of assistance for personality is logically argued, that covering, on the one hand, the forms and directions of the functioning of the corresponding social structures (assistance, provision, accompaniment, protection; support, insurance, service, etc.), from another – forms, methods and directions of competent psychological work (psychological assistance, support, accompaniment, help; psycho-diagnosis, psycho-counseling, psychotherapy, psycho-correction, psycho-rehabilitation, etc.).

Key words: social sphere, personality, assistance, social assistance, psychological assistance, psychosocial assistance, socio-psychological assistance, socio-psychological provision, socio-psychological accompaniment, socio-psychological protection.

Рецензенти:

**д. психол. н., проф. Фурман О.Є.,
д. психол. н., проф. Щербан Т.Д.**

Надійшла до редакції 28.12.2017.

Підписана до друку 22.01.2018.

Бібліографічний опис для цитування:

Васильків О. Понятійні виміри соціально-психологічної допомоги населенню / Олена Васильків // Психологія і суспільство. – 2018. – №1–2. – С. 163–170.